

Aziz Nesin’in Yazmış Olduğu “Helal Olsun” İsimli Hikâyenin Benlik Kavramı Açısından Değerlendirilmesi

Mustafa TATAR
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
mtatar68@hotmail.com.
ORCID ID:0000-0001-5638-6393

Araştırma Makalesi	DOI: 10.31592/aeusb.979965
Geliş Tarihi: 07.08.2021	Revize Tarihi: 26.10.2021
	Kabul Tarihi: 15.11.2021

Atf Bilgisi

Tatar, M. (2021). Aziz Nesin’in yazmış olduğu “Helal Olsun” isimli hikâyenin benlik kavramı açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 862-880.

ÖZ

Benlik hem sosyolojinin hem de psikolojinin ilgi alanına giren bir kavramdır. George Herbert Mead ve Charles Horton Cooley, benlik kavramının sosyolojik olarak anlaşılmasına ciddi katkılar sunmuşlardır. Benliğin doğuştan geldiğini savunanlara karşı Mead ve Cooley sosyal etkileşimin önemini vurgulayarak karşı çıkmışlardır. Bu iki düşünürün göre, kişinin yakın çevresinde bulunan anne baba, kardeşler, arkadaşlar, akrabalar, öğretmenler gibi önemli kişiler, tavır ve davranışlarıyla benliğin oluşumunda büyük bir etkiye sahiptirler. Bu durum yukarıda sayılan kişilerin çocukla kurdukları ilişki biçiminin önemini göstermekte ve sorumluluklarını arttırmaktadır. Sevgi ve saygının egemen olduğu, insanların birbirine değer verdiği, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi için herkesin elbirliğiyle gayret ettiği toplumsal bir ortamda büyümek çocuk için büyük bir şanstır. Bu makalede, ayna benlik, benlik, oyun, grupla oyun, genelleştirilmiş öteki, ben, beni/bana gibi kavramlar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, Aziz Nesin’in yazmış olduğu “Helal Olsun” isimli hikâye benlik kavramı etrafında değerlendirilmektedir. Bu hikâye küçük yaştan itibaren maruz kalınan olumsuz değerlendirmelerin kişiyi nasıl da olumsuz bir benlik tasarımına ittiğini ve bu durumun onu pek çok insanı öldürecek kadar canavarlaştırabildiğini göstermesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Ama bu hikâye aynı zamanda insan sevgisini bütünüyle yitirmiş böylesine canavar bir insanın bile duyduğu güzel sözlerden sonra nasıl da bambaşka bir kişiliğe büründüğünün güzel bir örneğini sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Helal Olsun, ayna benlik, benlik, genelleştirilmiş öteki, ben, beni/bana.

The Evaluation of the Story “Helal Olsun” Written by Aziz Nesin In Terms of the Self Concept

ABSTRACT

The self is a concept that is within the scope of both sociology and psychology. George Herbert Mead and Charles Horton Cooley made serious contributions to the sociological understanding of the self-concept. Mead and Cooley opposed those who argued that the self is innate, emphasizing the importance of social interaction. According to these two thinkers, important persons such as parents, siblings, friends, relatives, teachers in the person's significant individuals have a great influence on the formation of the self with their attitudes and behaviors. This situation indicates the importance of the relationship that the above-mentioned people establish with the child and increases their responsibilities. It is a great chance for a child to grow up in a social environment dominated by love and respect, where people value each other, and where everyone strives together to develop a healthy personality. In this article, concepts such as Looking-self glass, self, play, game, generalized other, I, me, are discussed. In addition, the story “Helal Olsun” written by Aziz Nesin is evaluated around the concept of self. This story is of great importance in terms of showing how negative evaluations exposed from an early age push a person to a negative self-concept and this situation can dehumanize him enough to kill many people. But this story also provides a good example of how even such a monstrous person who has completely lost his human affection turns into a completely different personality after the good words he hears.

Keywords: Helal Olsun, looking-self glass, self, generalized other, I, me.

Giriş

Watson, 1928 yılında, büyüdüklerinde duygusal açıdan zayıf olmalarına yol açacağı endişesiyle, Amerikalıların çocuk yetiştirme biçimlerini eleştirmiş ve anne babalara, bugün buradan bakıldığında oldukça tuhaf görünen bir öneride bulunmuştur (Akt. Bee ve Boyd, 2009, s. 38): “Çocuklarınıza asla sarılmayın, onları asla öpmeyin ve kucağınıza oturmalarına izin vermeyin. İlla da

öpecekseniz, size iyi geceler dediklerinde alınlarından bir kez öpün. Sabah olduğunda ellerini sıkın. Çok zor bir görevi büyük bir başarıyla yerine getirdiklerinde başlarını hafifçe okşayın."

Watson'ın, Amerikalı çocukların "büyüdüklerinde duygusal açıdan zayıf olmalarına yol açacağı endişesiyle" dile getirdiği bu öneriler tam olarak uygulandığında, anne baba ne kadar sevgi dolu olursa olsun, çocuğun bunu sevgisizlik olarak algılamaya ihtimali vardır. Günümüzde, bir çocuğu sevgisiz büyütmenin ona yapılabilecek en büyük kötülük olduğu; sarılma, öpme ve kucağa almanın ise sevgiyi dile getirmenin en kestirme yolu olduğu bilinmektedir. Anne babanın sevgilerini göstermede cömert davranmaları ve böylece çocuklarının olumlu bir benlik oluşturmalarına yardımcı olmaları onlar adına yapabilecekleri en büyük iyiliklerden birisidir. Fakat bu iyiliğin taçlanması sadece aile içinde değil toplumda da herkesin derinden hissettiği yaygın bir sevgi kültürünün oluşturulmasına bağlıdır. Benliğin oluşumunda sadece anne babanın değil bireyin etkileşim yaşadığı herkesin küçük ya da büyük bir etkisinin olduğu; bireyin küçüklükten itibaren yaşadığı her etkileşimin benliğinde bir iz bıraktığı ve benliğin bu izlerin bir toplamı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, sözü edilen sevgi kültürünün ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bu durum, başta aile olmak üzere toplumun her bir ferdine sorumluluklar yüklemektedir. Benliğin önemi ise kişinin davranışlarına bir ömür boyu kılavuzluk etmesinden kaynaklanmaktadır.

Bir konuyu anlamının değişik yolları vardır. Bu yollardan birisi de şiir, hikâye ve roman gibi edebi metinlerin incelenmesidir. Bu edebi metinler incelendiğinde bazen bir yazarın evrensel bir gerçekliği büyük bir vukufiyetle dile getirdiği görülmektedir. Buradan hareketle, daha önce, Aziz Nesin'in yazmış olduğu "Bizim Hemşeri" isimli hikâye sembolik etkileşim kuramı açısından değerlendirilmiştir (Tatar, 2018). Bu makalede de sembolik etkileşim kuramının önemli sosyologlarından olan Charles Horton Cooley ve George Herbert Mead'in alana kazandırmış oldukları benlik kavramı hakkında bilgi verildikten sonra Aziz Nesin'in yazmış olduğu "Helal Olsun" isimli hikâyesinin kahramanı Zengo'nun yaşadıkları benlik kavramı esas alınarak değerlendirilmektedir.

Bu makalede, Zengo'nun hayatından yola çıkarak sevgisiz büyümenin nasıl dramatik sonuçlar doğurduğu; sevgisizliğin bir çocuğun başına gelebilecek en büyük felaket olduğu gösterilmeye çalışılmakta ve bir hikâye kahramanının hayatı üzerinden benlik kavramının daha iyi anlaşılabilmesine küçük de olsa bir katkı sunmak amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi "araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187). Yapılan bu çalışmada, bu yöntem çerçevesinde, Aziz Nesin'in "Helal Olsun" isimli hikâyesi benlik kavramı esas alınarak betimsel olarak irdelenmiştir.

Araştırma Etiği

Bu çalışmada doküman incelemesi yapıldığı için etik kurul raporu alınmamıştır.

Benlik

Geçen yüzyılın başlarında hem bilimsel çevrelerde hem de halk içinde insan doğasının biyolojik olarak belirlendiği düşüncesi yaygındı. Sembolik etkileşimci Amerikalı sosyolog Charles Horton Cooley bu düşünceye şiddetle karşı çıktı. Cooley, insanların hem kendilerini hem de dünyalarını sosyal etkileşime girerek dönüştürdüklerini ve bilincin toplumsal bir bağlamda oluştuğunu iddia etti. Bu düşünce onun ayna benlik (Looking-self glass) kavramıyla temsil edilir (Zanden, 1996). 1902 yılında Cooley tarafından literatüre kazandırılan ayna benlik kavramı, benliğin etrafımızdaki kişilerin düşünceleri tarafından şekillendirildiğini ifade etmektedir. Cooley'e göre, "etrafımızdaki kişilerin ya da en azından onların bizden beklediklerine inandığımız şeylerin bir ürünüyüz" (Hood, 2014, s. 96). Kendimize bakış açımızı sadece kişisel özelliklerimizi dikkate alarak değil aynı zamanda

diğerlerinin bizi nasıl algıladıklarıyla ilgili izlenimimizden hareketle oluştururuz (Schaefer, 1995). Cooley bu konudaki görüşlerini şu tekerleme gibi sözle özetler: “Ben düşündüğüm kişi değilim, ben düşündüğünüz kişi değilim, ben düşündüğünüzü düşündüğüm kişiyim” (Hood, 2014, s. 96).

Nasıl ki aynada yüzümüzü, siluetimizi ve elbisemizi görüyor, bunlar bize ait olduklarından onlarla ilgileniyor ve onların, olmasını arzu ettiğimiz gibi olup olmamalarına bağlı olarak, kendimizi mutlu ya da mutsuz hissediyorsak, diğerlerinin bakış açısından da az ya da çok etkileniriz (Bilgin, 2007). Her gün dışarıya çıkmadan önce ya da günün farklı zamanlarında aynanın karşısına geçmemiz ve aynada gördüklerimizden hareketle kendimize çeki düzen vermemiz, deyim yerindeyse, aynanın söylediklerini önemseydiğimiz anlamına gelir. Aynı şekilde başta değer verdiğimiz kişiler olmak üzere toplumun bütün fertlerinin, davranışlarıyla, tavırlarıyla bize tuttıkları aynada gördüklerimizden ya da gördüğümüzü düşündüklerimizden etkilenir, farkına varsak da varmasak da benliğimizi bu etki doğrultusunda biçimlendiririz.

Benlik gelişimi sırasında; 1) Komşularımıza, arkadaşlarımıza hatta sokaktaki yabancılara nasıl görüldüğümüzü hayal ederiz. 2) Diğer insanların bizi nasıl değerlendirdiklerini (çekici, zeki, utangaç veya tuhaf) hayal ederiz. 3) Bu izlenimlerin sonucunda kendi hakkımızda saygı ya da utanç gibi bazı duygular geliştiririz (Schaefer, 1995).

Benlik geliştirme süreci bir bireyin başkalarının onu nasıl gördüğüne dair tahayyülünden kaynaklansa da bu tahayyül yanlış üzerine kurulu olabilir. Örneğin, bir öğrenci eleştirisinden yola çıkarak öğretmeninin kendisini aptal olarak değerlendirdiği sonucuna varabilir. Bu yanlış algılamaya aşağıdaki süreç sonunda kolayca olumsuz bir öz kimliğe dönüşebilir: 1) Öğretmen beni eleştirdi. 2) Öğretmen benim aptal olduğumu düşünmüş olmalı. 3) Ben aptalım (Schaefer, 1995). Dikkat edilirse öğrenci, eleştirisinden yola çıkarak öğretmenin kendisinin aptal olduğunu düşündüğü sonucuna varmaktadır. Bu bir yorumdur. Gerçekle örtüşe de bilir örtüşmeye de bilir. Öğretmen, eleştirisini öğrencisinin aptal olduğu düşüncesinden hareketle yapmış olabileceği gibi eksiklerini görmesi ve bir daha aynı hataya düşmemesi için oldukça iyi niyetli ve yapıcı bir biçimde yapmış da olabilir. Fakat öğrenci için gerçeğin ne olduğu değil yaptığı yorum önemlidir. Çünkü benlik gerçeğin ne olduğundan daha çok yapılan yorumlardan hareketle oluşmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, olumlu seçenekleri bir tarafa bırakarak en olumsuz seçenekten hareketle aptal olduğu sonucuna varan bir birey, büyük bir ihtimalle küçüklüğünden itibaren sürekli eleştiriye maruz kalan ve bu eleştirilerden incinen fakat bu eleştirilerle nasıl başa çıkacağını bilemeyen, olumsuz benlik tasarımına sahip birisidir. Çünkü olumlu benlik tasarımına sahip birinin bir eleştiriden yola çıkarak böylesine acıtıcı bir yorum yapması beklenen bir durum değildir.

Benliğin gelişim evrelerini göz önünde bulundurarak bir başka örnek vermek gerekirse; kilo almaya başlayan bir birey, çevresindeki insanların kendisini obez olarak gördükleri, obezlerin çirkin kabul edildikleri düşüncesinden hareketle de kendisinin çirkin olduğunu düşündükleri sonucuna varabilir. Bu durum kaygı ve utanç gibi olumsuz duygular yaşamasına neden olur. Fakat yukarda da vurgulandığı gibi, ayna benliğin oluşum sürecinin nesnel gerçeklikle uyumlu olması gerekmez. Örneğin, anoreksiya nervoza kurbanları alabildiğine zayıf ve hasta da olsalar kilolarının fazla olduğu inancıyla kendilerini adeta göz göre göre ölüme sürüklerler (Zanden, 1996).

Eğer olumlu bir imajımız varsa, kendimizi zeki ve saygıdeğer birisi olarak görüyorsak, diğerleri bize böyle davrandığı içindir. Nasıl ki aynanın karşısına geçmeden yüzümüzü göremiyorsak, diğerleri davranışlarımıza tepki vermediği müddetçe belli bir benlik imajına da sahip olamayız (Thio, 1989).

Sosyal bir varlık olan insan yalnız başına yaşayamaz. Doğası gereği diğerlerine ihtiyaç duyar. Çünkü yalnızlık pek çok sorunu beraberinde getirdiğinden insanın kolayca baş edebileceği bir durum değildir. Bu özelliği onu topluma karışmaya ve yaşamını insanların içinde sürdürmeye mecbur eder. Hayatı boyunca farklı toplumsal ortamlarda pek çok kişiyle karşılaşır. Bu karşılaşmalarda doğrudan ya da dolaylı olarak çeşitli değerlendirmelerin konusu olur. Fakat kendisi hakkında yapılan her değerlendirmeden eşit düzeyde etkilenmez. Bir defa karşılaştığı ya da seyrek karşılaştığı dolayısıyla

hayatında önemli bir yere sahip olmayan kişilerin kendisi hakkında yaptıkları değerlendirmelerden etkilense de, bu etkilenme, hiçbir zaman anne-babasının, kardeşlerinin, arkadaşlarının, öğretmenlerinin, akrabalarının ve yakın çevresinin yaptıkları değerlendirmelerden etkilendiği kadar olmaz. Çocuğun yaşı küçüldükçe etkilenme derecesi de artar.

Yetişkin insanlar diğerlerinin kendileri hakkında yaptıkları değerlendirmeleri gözden geçirebilir, eğer bu değerlendirmeler benliklerine uygun değilse reddedebilirler. Ama bu durum çocuklar için geçerli değildir. Çocukların, benliklerinin oluşumunda çok önemli bir yere sahip olan anne-babalarının ve yakın çevrelerinin aynalarından kendileriyle ilgili yansıyan görüntüleri reddedip gördüklerinden bağımsız bir benlik oluşturmaları neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla benliğin yönünü belirleyen en önemli faktör yukarda sayılan kişilerin çocukla kurdukları ilişki biçimidir. Bu durum, çocuğun zamanının önemli bir bölümünü yanlarında geçirdiği anne babaya büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Anne babaların, çocukları için birer ayna olduklarını ve o aynadan yansıyanların çocuğun neredeyse bütün geleceğini şekillendirdiğini bilmeleri ve davranışlarına özen göstermeleri, aynı zamanda yanlış anlaşılmaya müsait hal ve hareketlerden kaçınmaları büyük bir önem arz etmektedir. Aksi takdirde çocuğun benliğinin yaralanması ve hayatının ilerleyen bölümlerinde bazı psikolojik sorunlarla baş etmek zorunda kalması kaçınılmazdır.

Anne babalar çocukları hakkında sahip oldukları olumsuz duygu ve düşünceleri çoğu zaman doğrudan kelimelere dökerek "sen aptalsın, geri zekâlısın, işe yaramazın tekisin, senden nefret ediyorum" demezler. Peki, doğrudan kelimelere dökülmeyen duygu ve düşünceleri çocuklar nasıl anlarlar. Çocuklar sanılandan daha zeki ve duyarlı varlıklardır; anne-babalarının kendileriyle kurmuş oldukları ilişki biçiminden hareketle onların kendileri hakkında ne düşündüklerini ve ne tür duygulara sahip olduklarını çoğu zaman doğruya yakın bir biçimde tahmin edebilirler.

Ayna sürecinden nasıl bir benlik imajı çıkarsa çıksın, bu durumun kişiliğimiz ve davranışlarımız üzerinde belli bir etkisi vardır. Eğer olumlu bir benlik kavramına sahipsek kendine güvenen, girişken ve mutlu kişiler olurken olumsuz bir benlik kavramına sahipsek çekingen, içine kapanık ve mutsuz kişiler oluruz (Thio, 1989).

Ayna süreci iki şekilde işler. Diğerleri bizi değerlendirirken aynı şeyi biz de onlar için yaparız. Diğerlerine bakış açımız onların bizim hakkımızdaki izlenimlerini nasıl yorumlayacağımızı etkiler. Aptal olduğunu düşündüğümüz birilerinin bizi aptal olarak değerlendirmesini çok da umursamayız (Thio, 1989). Ama aynı değerlendirmeyi değer verdiğimiz birileri yaparsa sonuç tam bir felaket olur. Bu durum, çocuğun anne babasının değerlendirmelerinden neden çok etkilendiğini de göstermektedir. Çünkü anne babanın çocuğun yanında çok özel bir yeri vardır; onlar yanılmazlar, her şeyin en iyisini bilirler, ne söylerlerse doğrudur, hata yapmazlar, adeta insanüstü varlıklardır. İşte bu nedenle, neredeyse tüm olumlu özellikleri bünyesinde barındıran ebeveynin çocukla ilgili yaptıkları doğrudan ya da dolaylı değerlendirmeler çocuğun gözünde gerçeğin ta kendisidir.

Sembolik etkileşim kuramının diğer kurucusu Mead de Cooley gibi benlik kavramının diğerleriyle etkileşim sırasında geliştiğini varsayar. Fakat Cooley diğerlerinin davranışlarımıza verdikleri tepkileri bir ayna gibi almanın önemine dikkat çekerken Mead, diğerlerinin rolünü almanın önemini vurgular (Thio, 1989). Ona göre, hayvanların benliği yoktur. İnsanların da doğduklarında benlikleri yoktur. Benlik, yukarda da vurgulandığı gibi, süreç içerisinde, toplumsal etkileşim sonucunda ortaya çıkar. Toplumsal deneyimlerin yokluğunda bir benliğin ortaya çıkması mümkün değildir. Fakat benlik bir kez oluştuğunda toplum olmaksızın da varlığını devam ettirir. Örneğin, Robinson Crusoe, insanlar arasındayken bir benlik sahibi olduğu için bir süreliğine ıssız bir adada yalnız başına yaşasa da ona sahip olmayı sürdürmüştür (Ritzer, 2011).

Mead'in kişilerin bireysel benlik duygularını başkalarının onlara karşı vermiş oldukları tepkileri ölçerek geliştirdikleri düşüncesi, iki yaygın basite indirgemeden kaçınılmasını sağlamaktadır: Bunlardan birincisi benliğin bireyin biyolojisiyle bütünleşik olduğu görüşüdür. Diğeriyse insanların adeta programlanmış birer robot gibi toplumsal normların dışına çıkmadıklarına ve kendilerine söylenen her şeyi yaparak bütün beklentileri yerine getirdiklerine dair aşırı belirlenimci görüştür.

Alternatif olarak, sembolik etkileşimci bakış açısına göre, insanlar sosyal normlara tepki verme sürecinde yaratıcı faillerdir ve bu normlara geleneksel tepkiler verebildikleri gibi bazen yenilikçi hatta beklenmedik tepkiler de verebilirler (Hewitt ve Shulman, 2019).

Peki, benlik nasıl gelişmektedir?

Benliğin Gelişmesi

Benlik gelişimi süreci üç evrede gerçekleşir.

Hazırlık Evresi

Dil kullanımından önceki döneme karşılık gelen hazırlık evresinde çocuk diğerlerine kendisi için hiçbir anlamı olmayan taklit aracılığıyla tepki verir (Franzoi, 1996). Hazırlık evresi boyunca çocuklar, sürekli etkileşim içerisinde oldukları aile üyeleri başta olmak üzere etraflarındaki insanları sadece taklit ederler. Örneğin, ebeveyni marangozluk işiyle uğraşırken çocuk bir tahta parçasına vurur veya büyük kardeşi topu atıyorsa o da aynısını yapmaya çalışır (Schaefer, 1995). Bu dönemin özelliği anlamsız, taklitçi hareketlerdir. Mead'ın bu evredeki hareketlere anlamsız demesinin sebebi çocuğun bu evrede “diğerlerinin tavırlarını alma” kabiliyetinden yoksun oluşudur. Mead'e göre bu kabiliyet çocuk bir benlik geliştirirken yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır (Wallace ve Wolf, 2012). Bu dönemde henüz anlamlı sembollerini kullanma yeteneğine sahip olmadıklarından çocukların, oyun sırasındaki davranışları pek çok açıdan birbiriyle oynayan köpek yavrularının oyunlarına benzer (Coser, 2008). Semboller kullanılmadığı için rol alma yoktur, bu nedenle benlik de yoktur (Franzoi, 1996).

Oyun Evresi

Çocuk dil becerisi kazandıkça ve oyun sırasında diğerlerinin rolünü almaya başladıkça benlik de oluşmaya başlar. Oyun, çocuğa dünyayı düşünme ve kendisine diğerlerinin bakış açısından bakma fırsatı verir (Franzoi, 1996). Bilincin ve benliğin kökeninin, çocuklukta yavaş yavaş gelişen ötekinin rolünü üstlenme ve kendi performansını başkalarının bakış açısından zihinde canlandırma yeteneğinin olduğunu belirtmesi, Mead'ın başarıları arasında en önemlilerinden birisidir (Coser, 2008).

Rol alma, zihinsel olarak bir başkasının bakış açısını kavrama sürecidir. Böylece kişinin bu hayali bakış açısını dikkate alarak tepki vermesini sağlar. Bu süreç boyunca çocuk, anne babası tarafından isteklerinin hangi durumlarda kabul edildiğini hangi durumlarda reddedildiğini öğrenir ve ona göre davranır. Anne babasının davranışlarından yola çıkarak morallerinin bozuk, canlarının sıkın ve sinirli oldukları sonucuna varırsa isteme eylemini erteler ve kendilerini iyi hissettikleri bir ana kadar bekler (Schaefer, 1995).

Çocuklar, çocukluklarının ilk yıllarında oyun sırasında anne babaları gibi davranarak Mead'ın önemli diğerleri (significant others) olarak isimlendirdiği anne babalarının rollerini alırken, hayal dünyalarında kendilerini anne babalarının bakış açısından görmeyi öğrenirler. Zamanla anne babalarının değerlerini ve tutumlarını kişiliklerinin bir parçası haline getirerek içselleştirirler. Oyuncak bebeklerine yaramazlık yapmamalarını söylediklerinde aslında anne babalarının rolünü yüklenerek kedilerine yaramazlık yapmamalarını söylemektedirler (Thio, 1989). Aynı şekilde, oyuncak bebeğinin pantolonunu inceleyen, onu ıslak bulmuş gibi yapan bu nedenle sinirlenen, oyuncak bebeği azarlayan ve yıkamak için banyoya götüren iki yaşındaki bir çocuk, büyük bir ihtimalle, duruma anne babasının bakış açısından bakmakta ve altına kaçırdığında kendisine nasıl davranıyorlarsa o şekilde davranmaktadır (Zanden, 1996).

Oyun evresinin ilk zamanlarında çocuklar anne, baba, postacı gibi farklı kişileri oynarlar. Hayali mektuplar dağıtarak, hayali zeminleri süpürerek onların konuşmalarını ve etkinliklerini taklit ederler. Yetişkinler bu durumun yapmacık olduğunu düşünebilirler fakat çocuklar için hiç de öyle değildir. Çocuklar başka insanlar gibi davranarak farklı perspektiflerin temsili deneyimini kazanırlar. Örneğin, çocuk önce küçük kardeşine vuran kendini oynar, hemen sonra kardeşine vurduğu için

kendisine kızan annesini oynar. Çocuğun yaptığı diğerinin rolünü almaktır. Bunu kendini adeta diğerlerinin ayaktaabalarının içine koyarak yapar. Çocuklar 7-8 yaşlarına geldiklerinde herhangi bir oyun oynamaksızın da tahayyüllerinde diğerinin rolünü alabilirler (Gelles ve Levine, 1995).

Grupla Oyun Evresi

Çocuk, oyun evresinde, her ne kadar hayali olarak kendisini diğerinin yerine koymayı öğrense de hâlâ diğer insanların birbirlerine karşı oynadıkları rolleri kendi zihninde ilişkilendirmekte zorluk çeker. Örneğin, anne ya da babasının kendisiyle olan ilişkisini anlayabilse de annesinin aynı zamanda babasının annesi olmadığını anlamakta güçlük çeker. Ötekilerin bütün rollerini zihninde canlandırabilmesi ve onların birbirlerine olası yanıtları hakkında değerlendirmeler yapabilmesi için grupla oyun evresine geçmesi gerekmektedir (Cosser, 2008).

Mead'in kuramının üçüncü evresinde sekiz ya da dokuz yaşındaki çocuk artık sadece rolleri oynamaz aynı zamanda çeşitli gerçek görevleri ve ilişkileri aynı anda düşünmeye başlar. Gelişimin bu aşamasında çocuk sadece kendi toplumsal konumunu değil etrafındaki diğer insanların toplumsal konumlarını da kavrar. Tıpkı bir futbol maçında oyuncuların hem kendilerinin hem de diğer oyuncuların pozisyonlarını anlamak zorunda oldukları gibi. Hafta sonu dağlara tırmanacak bir izci grubunun içinde yer alan bir çocuğu düşünelim. Çocuğun kendisinden ne beklediğini bilmesi gerektiği gibi diğer izcilerin ve grup liderlerinin sorumluluklarını da bilmesi gerekmektedir. Bu evrede çocuk artık toplum üyelerine karşılık verebilmektedir (Schaefer, 1995).

Oyun evresinde çocuk bir seferde sadece bir kişinin rolünü alırken grupla oyun evresinde pek çok rolü üstlenir (Zanden, 1996). Mead konunun daha iyi anlaşılabilmesi için beysbol örneğini verir. Burada çocuk atıcı görevinde olsa bile diğer sekiz oyuncunun da ne yapacağını ve kendinden ne bekleyeceklerini bilmelidir. Diğer oyuncuların hepsini her an düşünmesi gerekmeseydi aynı anda üç dört kişinin görevlerini aklında tutmalıdır. Eşzamanlı olarak çeşitli roller üstlenebilme becerisi sayesinde çocuklar örgütlü gruplar içinde görev alabilirler. Zamanla grup üyelerinin kendilerinden ne beklediklerini ve ne yapmaları gerektiğini daha iyi anlarlar. Oyun için benliğin yalnızca parçaları gerekirken, grupla oyun tutarlı bir benlik gerektirir (Ritzer ve Stepnisky, 2019).

Aynı durum, kişinin rolünü çevresindeki diğer kişilerin rollerini bilerek ve kabullenerek oynadığı yaşam oyunları için de geçerlidir. Örneğin, bir birey koca ve baba rolünü oynarken karısı ve çocuklarının oynadıkları rollerin farkında olmalıdır. Aynı şekilde bir bakan, rolünü bakanlar kurulundaki diğer üyelerin rolleri ışığında oynamalıdır. Böyle bir rol alma aktöre, oyuna katılan diğer aktörlerin bakış açısını paylaşma olanağı verir (Poloma, 1993). Kendi rollerini başarılı bir biçimde oynayabilmeleri için kişilerin çeşitli rol beklentilerine aşına olmaları gerekmektedir (Zanden, 1996).

Grupla oyun evresinde çocuklar toplumsal çevrelerine ve insanlara çok daha ayrıntılı bakmaya başlarlar. Artık belli meslekleri ve toplumsal konumları anlayabilirler. Örneğin, bir kütüphaneciyi kütüphaneci rolüyle, bir müdürü müdür rolüyle sınırlandırmazlar. Çocuk için bir kütüphanecinin aynı zamanda ebeveyn ve maraton koşucusu olabileceği aynı şekilde bir müdürün toplumdaki müdürlerden birisi olabileceği açık hale gelir. Sonuçta çocuk bireyler ve kurumlarla ilgili gözleminde yeni bir kavrayış seviyesine ulaşır (Schaefer, 1995).

Grupla oyun, bizi Mead'in bir başka önemli kavramına götürmektedir.

Genelleştirilmiş Öteki

Çocuklar büyüdükçe doktorlarla, hemşirelerle, otobüs şoförleriyle, tezgâhtarlarla kısacası toplumun farklı bireyleriyle iletişime geçerler. Aile çevresinin dışında kalan bu insanlar anne baba kadar önemli değildir fakat onlar bir bütün olarak toplumun temsilcileridirler. Mead onları genelleştirilmiş ötekiler olarak isimlendirir. Genelleştirilmiş ötekilerin rollerini oynarken çocuklar bir bütün olarak toplumun değerlerini içselleştirmeyi öğrenirler. Beysbol ve basketbol gibi organize oyunlara katılım bu içselleştirmeyi destekler. Bu oyunlar belirli kuralların yönlendirdiği karmaşık bir

etkileşimi içerir. Çocuklar bu oyunu oynarken aslında hayat oyununu oynamakta; böylece hayatın da kurallarının olduğunu öğrenmektedirler (Thio, 1989).

Mead'e göre, genelleştirilmiş öteki bütün bir toplumun tutumlarına, bakış açılarına ve beklentilerine işaret eder. Basitçe söylemek gerekirse, bu kavram bir bireyin eylediği zaman tüm topluluğu hesaba katmasına gönderme yapar. Örneğin önceleri yalnızca ebeveynini memnun etmek için nazik davranan bir çocuk, süreç içerisinde nezaketin ebeveynler, öğretmenler ve din adamları tarafından onaylanan yaygın bir toplumsal değer olduğunu anlamaya başlar (Schaefer, 1995). Genelleştirilmiş öteki "belirli bir sosyal grubun üyeleri tarafından ortak olduğu düşünülen, standartlar, beklentiler, prensipler, normlar ve fikirlerden oluşur" (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 104) ve kişiye toplumsal olarak kabul edilebilir istikamette davranmasında kılavuzluk eder (Gelles ve Levine, 1995).

Tam bir benlik sahibi olabilmek için çocuğun belli başlı öteki bireylerin rolünden de öte genelleştirilmiş ötekinin rolüne girmesi gerekmektedir. Soyut düşünebilmeleri ve nesnel bir bakış açısı kazanabilmeleri için insanların kendilerini sadece tek tek her bir bireyin gözünden değerlendirmeleri yeterli değildir. Aynı zamanda grubun tümünün gözünden de değerlendirmeleri gerekmektedir. Bir kişinin nesnel bir bakış açısı geliştirmesi ancak bireysel ötekiler yerine genelleştirilmiş ötekine dayanmasına bağlıdır. Özetle, benlik sahibi olabilmek için bir grubun mensubu olmak ve grubun ortak tavırlarını dikkate almak gerekir (Ritzer ve Stepnisky, 2019).

Bu durum, Mead'in aktörlerinin bireysellikten uzak konformistler olduğunu düşündürebilir. Fakat Mead'e göre, her benlik benzersizdir ve özel biyografik deneyimler bağlamında gelişir. Dahası, tek bir genelleştirilmiş öteki yoktur, çünkü kişinin toplumda mensup olduğu pek çok grup olduğu için pek çok genelleştirilmiş öteki dolayısıyla pek çok da benlik vardır. Üstelik insanlar topluluklarını ve genelleştirilmiş ötekileri kabul etmeyip onları değiştirebilirler (Ritzer ve Stepnisky, 2019).

Mead'in kuramının anlaşılmasında önemli olan iki kavram daha vardır.

Ben ve Beni/Bana

Kişiler, oluşumunda hiçbir katkılarının olmadığı toplumsal yapılar içinde doğarlar, hazır buldukları kurumsal ve toplumsal bir düzen içinde yaşarlar ve dilin, geleneklerin ve yasaların sınırlamalarıyla karşılaşır. Bütün bunlar *beni/bananın* (bundan sonra sadece *beni* kullanılacaktır) kurucu unsurlarıdır (Coser, 2008).

İşelleştirilmiş toplumsal değerler, kişiliğimizin Mead'in *beni* olarak isimlendirdiği kısmını oluşturur. Kanuna uymak istediğimizde, çoğunluğu takip etmek istediğimizde, *beninin* varlığını hissederiz. *Beni* toplumun kişiliğimizdeki temsilcisidir. Diğer taraftan kişiliğimizin bir başka parçası daha vardır ki toplum tarafından kolayca ele geçirilemez. Mead kişiliğimizin bu bölümüne *ben* der. Temelde doğal, yaratıcı ve dürtüseldir. Davranışlarımızda hepimizi birbirimize benzeştiren *beninin* aksine *ben* bizi benzersiz kılar. Görece özgür bir toplumda yaşayan veya hoşgörülü bir ailede büyüyen kişiler *beniden* daha güçlü bir *bene* sahip olurlar. Sıkı sıkı kontrol edilen bir devlette yaşayan veya aşırı koruyucu bir ailede büyütülen bireyler ise *benden* daha güçlü bir *beni* geliştirme eğilimindedirler. Fakat kişiliğimizin bu iki bölümü birbirini tamamlarlar: *Ben* olmaksızın bireysel yaratıcılık veya toplumsal gelişme olmaz; *beni* olmaksızın toplumsal düzen veya bireysel güvenlik olmaz. İkisi de kaçınılmaz ve gereklidir (Thio, 1989).

Benliğin ölçülemez, tahmin edilemez ve yaratıcı kısmı olan *Ben*, benliğin diğer insanlara verdiği dolaysız tepkidir. Mesela bir beysbol oyununda, oyuncu yapacağı atışın iyi mi yoksa hatalı mı olacağını önceden bilemez. *Beni* hiçbir zaman tam olarak algılayamayacağımız için hareketlerimiz bazen kendimiz bile şaşırırız. Mead dört nedenden ötürü *benin* önemli olduğunu belirtir. İlki, toplumsal yaşamdaki yeniliklerin temel kaynağıdır. İkincisi, en önemli değerlerimiz *bendedir*. Üçüncüsü, *ben* sayesinde hepimiz diğerlerinden farklı bir kişilik geliştiririz. Son olarak da, Mead uzun süreli evrimsel bir süreç sonunda, *beninin* hâkim olduğu ilkel toplumlardan *benin* daha önem kazandığı günümüz toplumlarına bir geçiş olduğunu belirtir (Ritzer ve Stepnisky, 2019).

İnsanlar genel olarak toplumun onlardan ne beklediğini bildikleri için bireyin genelleştirilmiş ötekiyi kabullenmesini ve algılamasını ifade eden *beninin* bilincindedirler. Herkeste hatırı sayılır bir *beni* mevcut olsa da konformistler neredeyse bütünüyle *beni* tarafından yönetilirler. Toplum bizi *beni* aracılığıyla kontrol ederken *ben*, toplumun durağanlaşmasını önleyerek değişimin başlatıcısı olur (Ritzer ve Stepnisky, 2019).

Her ne kadar benliğin toplumsal etkileşimin bir ürünü olduğuna inansa da Mead, kişiyi toplumun kurallarını düşüncesizce takip eden bir robot olarak görmez. Bu nedenle Mead, içselleştirilmiş normlar ve değerlerden oluşan toplumsallaşmış benlik yani *beni* ile dürtüsel, yaratıcı ve benmerkezci benlik yani *benin* arasını ayırır. Çocuğunun yanlış davranışından ötürü sinirlenen bir annenin, çocuğuna, akşam yemeğine kadar odasında beklemesini söylediğini varsayalım. Çocuğun annesinin isteğine tepkisi *ben* ile *beni* arasındaki etkileşimi gösterir. Önce bu kararı protesto etmeyi düşünen çocuk, kendini kontrol eder ve söyleneni yapar. Böyle yapmasının nedeni, eğer itiraz ederse annesinin daha çok kızacağını düşünmesidir. Spontane ve inatçı *ben* protesto etmek ister fakat *beni* protestonun annesinin gözündeki yansımından endişe eder ve uyum gösterir. Fakat bu durum, her zaman *beninin* dediğinin olduğu anlamına gelmez. Mead hem sapmayı hem de yaratıcılığı toplumsallaşmamış *benin* özelliği olarak kabul eder (Gelles ve Levine, 1995).

Mead'in kuramı Freud'un kuramıyla örtüşüyor gibi görülebilir. *Ben*, idi andırmaktadır *beni* ise ego ve süperegoyu. Fakat yine de önemli farklılıklar vardır. Freud id ve süperegoyu asla sona ermeyecek bir mücadeleye kilitlenmiş rakipler olarak görürken Mead *ben* ve *beniyi* işbirlikçiler olarak değerlendirir. Freud'a göre uygarlık ve toplumsallaşma kaçınılmaz olarak hoşnutsuzluk üretir. Mead'e göre ise birey ve toplum arasındaki ilişki çatışma değil işbirliğidir. Toplumsallaşmanın işlevi güçlü anti sosyal davranışları yenmek değil davranışa yön vermektir. Freud kişiliğin çocukluğun erken döneminde az çok sabitleştiğini söylerken, Cooley ve Mead benliğin değişen toplumsal şartlara bir tepki olarak sürekli değiştiğini söylerler (Gelles ve Levine, 1995).

Benlik her zaman bir oluşum hali içerisindedir, gelişmekte olan bir gerçekliktir, yeni yaşantılarla güncellenir. Birçok kişi benliğin değişmediğini düşünme eğiliminde olsa da, benliğe sürekli şekil verilmektedir (Hewitt ve Shulman, 2019). Dolayısıyla "benliğimizi, çocukluktan yetişkinliğe uzanan, yaşamdaki olayların ve yol boyunca bizi etkileyen ve kim olduğumuzu şekillendiren kişilerin damgasını taşıyan bir zamanda yolculuk olarak düşünebiliriz" (Hood, 2014, s. 95).

Ben ve *beni* davranış süresince birbirleriyle yer değiştirirler. Kişi belirli bir duruma *ben* olarak karşılık verirken bir sonraki an bu tepki *beninin* parçası haline gelebilmektedir. Örneğin, zaman zaman çocuklarına kızgınlık gösteren, onlarla sert bir dille konuşan bir ebeveyn, böyle yaparken *ben* olarak eylemektedir. Fakat bir dakika sonra ebeveyn, çocukların bakış açısından nasıl görüldüğünü hayal edip sert tavrının farkına vardığında *beniye* dönüşür ve özür dileyebilir ya da daha yumuşak bir ses tonuyla konuşmaya başlayabilir. Ebeveyn böyle yaparak tekrar *ben* olur (Hewitt ve Shulman, 2019).

Öğretmenine soru sorma konusunda tereddüt yaşayan bir öğrenciyi düşünelim. Öğrenci "eğer soru sorarsam öğretmenim benim aptal olduğumu düşünecek. En iyisi sessiz kalayım" diyebilir. Bu örnekte öğrenci öğretmenin öğrencilere karşı tutumunu düşünmekte, bunu yaparak zihninde öğretmenin rolünü almakta ve kendini bir nesne yani *beni* olarak görmektedir. Soruyu sormanın akıllıca olmayacağına karar veren ise özne veya *ben* olarak kişinin kendisidir (Zanden, 1996).

Kişi bir diğerinin bakış açısını hayal edebildiği için davranışı üzerinde bir ölçüde kontrolünün olmasını sağlayan başarılı *beniler* mümkündür. *Ben* ve *beninin* her an birbiriyle yer değiştirmesi kişinin bir başkasının gözündeki görüntüsünü başarıyla hayal etmesine ve eylemin yönünü bu hayal edilen görüntüye karşılık vererek kontrol etmesine neden olur. Kişi her başarılı *beni* ile diğerlerinin beklediği ve istediği eyleme biraz daha yaklaşır. Fakat *beninin* kişiyi bir anlamda diğerlerinin beklentilerine az ya da çok uyum gösteren eylemlere yöneltiyor gibi görünmesi insanların yalnızca uyum gösteren varlıklar olduğu anlamına gelmez. *Benin* yükselen itkisiyle *beninin* frenleyebilme gücü

arasındaki ilişki gerilim ihtiva etse de insanlar önemli ölçüde özgün, yaratıcı ve sırf kendileriyle ilgilenme yetisine sahip varlıklardır. Davranışlarını bilinçli bir şekilde kontrol edebilme becerisine sahip olan birey, her zaman sosyal olarak beklenen ve onaylanan eylemler gerçekleştirmez. Aynı zamanda bilinçli olarak, beklenen yönde eylemeyi reddedebilir ve sosyal olarak onaylanmasa da bir davranışı, kendi çıkarları öyle gerektirdiği için seçebilir (Hewitt ve Shulman, 2019).

Kişinin davranışını kontrol edebildiğinin en önemli göstergesi, bir duruma ilişkin ortaya çıkan ilksel, dürtüsel bir tepkiyi engelleyebilmesidir. İçinde öfke oluşan bir babanın, öfkesinin rahatsız edici bir kelime ya da davranışa dönüşmesini engellemesi beklenir. Fakat ne yazık ki bunu başarmak her zaman mümkün olmamaktadır. Çünkü dürtüler bazen o denli güçlüdür ki kişi henüz ne olup bittiğini tam olarak anlamadan davranışa dökülürler. Birisinin kendisini kaybetmesi bir dürtünün kontrolsüz bir biçimde davranışa dönüştüğü anlamına gelir. Kim bilir kaç kişi sıkışık trafikte kendisini kaybetmiş, zincirlerinden boşalmış müstehcen sözleri arka koltukta oturan çocukları tarafından duyulduğu için yoğun bir pişmanlık ve utanç duygusu yaşamıştır. İnsanlar, davranışlarını kontrol edebilme kapasiteleri mükemmel olmadığı için hem kendilerinin arzulamadığı hem de başkalarının hoşuna gitmeyen şeyleri sıklıkla yaparlar. Dahası insanlar eylemlerini kontrol etmek için uğraşırken hata da yapabilirler. Bazı hatalar da diğerlerinin veya bir bütün olarak toplumun beklentilerinin yanlış anlaşılmasından kaynaklanabilir. Her bir *beni*, diğerlerinin bakış açısından nasıl görüldüğünü hayal etme çabasının bir sonucudur ve hayal gücü hata ya da yanlışlıklara yenik düşebilir (Hewitt ve Shulman, 2019).

Şimdi, Aziz Nesin tarafından yazılan “Helal Olsun” isimli hikâyeye geçebiliriz. Bu hikâye, “çocuğun içinde yetiştiği ortamdaki ‘sevgi’ ve ‘benlik bilinci’ nin bir insanın kaderinde oynayabileceği rolü, evrensel bir psikolojik olayı sergilediği için” (Cüceloğlu, 1992, s. 106) oldukça önemlidir.

Helal Olsun

“Petir canavarı Zengo yakalandı. Beş vilayet sınırı içinde sindirip sindirmediği kimse kalmamıştı. İnsanları titreten haydut, en sonunda kapana kısıldı.

Hükümet konağı önündeki caddeden geçerken bütün yol boyu onu gelenlerle dolmuştu. İki el, iri baklalı bir zincire vurulmuştu. Sarkan zincirin ucu yerde sürünüp şakırdıyordu. Sağında iki candarma, solunda iki candarma, arkasında da beş candarma vardı. Candarma komutanı astsubay da önde gidiyordu.

Herkes onu merak ediyor, görmek istiyordu da yine de kimse yakınına sokulamıyordu. Arkadaki meraklılar Petir canavarını görmek için öndekileri ittikçe, öndekiler geri geri direniyor, canavara sokulmaktan ürküyorlardı. Candarmaların arasındaki Zengo ilerledikçe, kalabalık bıçak gibi yarıyor, önü açılıp boşalıyordu. Ama kaçışan halk, uzaktan da olsa Zengo’ya bir tükürük atmaktan olsun geri durmuyordu. Zengo’ya taş atanlar bile vardı. Yaşlı kadınlar yumruklarını sıkıyorlardı.

-Kahrol Zengo!..

-Geber Zengo!..

Her eşkıyanın az çok, bir iki seveni bulunur. Hiç değilse yakın hısımları sever. Zengo’yu bitek kişi, öz kardeşi bile sevmiyordu. Onun bir an önce asılmasını en çok isteyenler, kendi köylüleri, yakın hısımlarıydı.

En azgın, en azılı eşkıyanın bile, uydurma da olsa birkaç iyiliği anlatılır, masallaştırılır. Zengini soyar, yoksula verir, derler. Öksüz kızlara düğün dernek yapar, derler. Ne de olsa bir iyiliğini söylerler. Zengo için hiç kimse hiçbir iyi şey söylemiyordu. Bu Zengo çocukluğundan beri canavardı. Adam öldürmekten, ama hiç yoktan cana kıymaktan zevk alıyordu. Öldüreceği adamın zengin ya da yoksul, kadın ya da erkek, yaşlı ya da genç olması onun için hiç önemli değildi. Yıllarca dağlarda bibaşına gezmişti. Yanına kimse sokulamazdı ki onunla arkadaş olsun.

Yakalandığı zaman üstünde beş liraya yakın bozuk para çıkmıştı. Oysa öldürdüğü her adamdan onar lira almış olsaydı, ceplerinin altınla dolu olması gerekirdi. Parası yoktu. Çünkü para için adam öldürmüyordu. O öldürmek için öldürüyordu. Belki de bütün insanları öldürüp, bu koca yeryüzünde bir başına rahatça yaşamak istiyordu. Daha doğrusu niçin adam öldürdüğü belli değildi; bunu belki kendisi de bilmiyordu.

Çocukluğunda, yakaladığı tavukların başını dişleriyle koparırmış. Sonra kedilerin gözlerini oymaya, köpeklerin karnını deşmeye başlamış.

Dağa ilk çıkışı evliliğinin ilk gecesi olmuş.

Zengo, köyünün en zengini. Yalnız kendi köyünün değil, bütün bura köylerinin en zengini. Böyle olduğu için de çok güzel bir kızla evlendi. Kızın babasına yüz koyunluk bir sürü ile üç yüz de altın verdi. Kızı aldı. Kız gerdeğe girecekleri geceye kadar Zengo'nun yüzünü görmemişti. İlk o gece gördü. Görmesiyle de bir çığlık atıp iki elini yüzüne kapayarak kaçması bir oldu. Ama kaçacak yer yoktu. Zengo kapıyı tutmuştu. Kız, iki avucunu yüzüne kapalı, çığlık çığlığa duvara sırtını verip köşeye büzüldü. Parmaklarının arasından Zengo'ya bakıp çığlığı bastırıyordu.

Zengo'yu görüp de korkmamak olanaksızdı. Boyu iki metreyi aşkındı. Elleri kürek kadar iriydi. Ya hele yüzü... Doğduğu zaman, katır başlı bir çocuk doğdu diye bütün köylü şaşırmişti. Bu baş yalnız katır başına da benzemiyordu; biraz katır, biraz domuz, biraz manda... Şaşılası bir baş. Bütün hayvanlara benziyor, yalnız insana benzemiyordu. Anasının bu çocuğa bir ayıdan gebe kaldığını söyleyenler bile vardı.

Zengo büyüdükçe daha korkunçlaştı. Tepegözdü. Fincan iriliğindeki iki gözünün biri alınında, biri de yan aşağıdaydı. İri burnu, suratına saplanmış bir bıçağın sapı gibi duruyordu. Yampiri, kocaman ağzı vardı. Çiğ pırzola gibi alt dudağı sarkık, iri dişleri de görünürdü. Bütün yüzü kollarla kaplıydı.'

Güzel gelin, Zengo'yu böyle görünce korkudan titreyerek köşeye büzüldü. İki eliyle yüzünü kapadı. Parmaklarının arasından Zengo'ya baktıkça çığlığı bastırıyordu.

Zengo gülmeye çalıştı ama gülemedi. Çünkü nasıl gülündüğünü hiç bilmiyordu. Geline doğru ellerini açarak yürüdü. Maksadı geline gülümsemek. 'korkma, korkma benden,' diye ona yalvarmaktı. Ona yalvaracak, insan olduğunu söyleyecek, 'bağırma, dışardan duyarlarsa ayıp olur. Bağırma! İstersen vazgeçelim. Yarın sabah babanın evine git!..' diyecekti.

Ama gelin bunu anlayamadı, Zengo'nun ellerini açıp üzerine yürüdüğünü görünce bayıldı, boş bir çuval gibi oracığa yığılıp kaldı.

Zengo hiç soğukkanlılığını kaybetmeden gelini okşaya okşaya boğdu. Sonra onu koynuna alıp sabaha kadar beraber yattı. Gün ışımadan da başını alıp dağa çıktı.

Aradan bir hafta geçmeden Zengo, kızın babasını öldürdü. Ama bu başka cinayetlere benzemiyordu. Adamı lokma lokma doğramış, her lokmasını köy yoluna serpmişti. Ertesi sabah yollarda parmaklar, kulaklar, burun gördüler.

Zengo daha sonra kendi iki kardeşini öldürdü. Kardeşleri kendisi gibi çirkin, korkunç değillerdi. Kız kardeşini başından aşağı gaz dökerek geceleyin tutuşturmuştu. Kız gecenin karanlığında alevler içinde tutuşa tutuşa dağlara doğru koşarak yandı, kül oldu.

Ağabeyini de bir gece baltayla parçalayıp, başını, kollarını, gövdesini, ayaklarını ayrı ayrı ağaçlara astı.

Bundan sonra Zengo'nun cinayetlerinin ardı arkası gelmedi. Önce kendi hasımlarını öldürdü. Çocuk demiyor, kadın demiyor, yaşlı demiyor, öldürüyordu. Öldürmekle de hırsını alamazsa, cesedi yakıyordu.

Dağda yaşıyordu. Pek sıkışır da yakalanacağını anlarsa sınırdan kaçıyordu.

Bikez yakalanmış, hapisane duvarını delerek kaçmıştı.

Candarmaların arasında caddeden geçen Petir canavarını halk taşıyor, suratına tükürüyordu. Ama ona yaklaşmaya da korkuyorlardı.

Göğsünde çaprazlama fişeklik vardı. Bir dev gibi yürüyor, koskocoman ayakları deve tabanı gibi yere löp löp basıyordu. Silahı, fişekleri alınan Zengo, hapisanenin bodrumundaki hücreye atıldı.

Mahkemesi başladı. Zengo avukat tutacaktı. Ama parası yoktu. Köyündeki geniş topraklarını, bütün mallarını, davalarını, evini sattı. Eline çok büyük para geçti. Bu sefer de kendini savunacak avukat bulamadı. Zengo'dan herkes nefret ettiği için hiçbir avukat onun davasını almak istemiyordu. Alsalar neye yarardı... Hiçbir avukat Zengo'yu idamdan kurtaramayacağını biliyordu. Onun için de davasını almıyorlardı. Ama en sonunda Zengo bir avukat buldu. Avukata pek çok para verdi.

Herkes, "İdamdan kurtaramazsa, Zengo avukatı öldürür," diyordu. İdama gitmeden hapisten kaçarsa, belki de mahkeme salonunda avukatı öldürürdü. O bir kişiyi öldürmeyi kurmuşsa öldürür. On-onbeş kişi, bu dev azmanı başedemezdi.

Zengo avukatının kendisini yalnız idamdan değil, hapisten bile kurtaracağına inanıyordu. O kadar çok para vermişti ki avukata, avukat Zengo'yu kurtarmalıydı.

Mahkeme uzun sürdü. Sonunda sıra avukatın Zengo'yu savunmasına geldi. Ne olacaksa işte bu oturumda olacaktı...

On süngülü candarmanın arasında mahkemeye gelen elleri kelepçeli Zengo'ya kalabalıktan çok kişi,

-Geber Zengo

-İpe. İpe Zengo!.. diye bağıriyordu.

Mahkeme salonuna girerken Zengo'nun bileklerindeki kelepçeyi çözdüler. Zengo iki candarma arasında mahkeme salonuna girdi.

Söz müdaafanın... Avukat ayağa kalktı. Öksürdü. Titrek, korkulu bir öksürüktü bu. Zengo'nun savunulacak hiçbir yanı yoktu. Bütün suçları tanıklıkları, belgeleriyle ortadaydı. Yalnız bilineni, yirmi cana kıymıştı. Daha bilinmeyi kim bilir ne kadardı... Avukat bir kurtuluş umudu olarak Zengo'nun deli olduğunu ileri sürmüş, ama tıbbi müşahade altına alınan Zengo'nun deli olmadığı doktor raporuyla anlaşılmişti. Avukatın Zengo'yu savunacak gerçekten bir sözü yoktu. Cüppe kolunun bol yeni içinde kaybolan elini önce yargıca, sonra Zengo'ya çevirdi. Söze başladı.

-Pek muhterem reisim ve pek muhterem yüksek mahkeme heyeti! Müvekkilim masumdur. Onun masumiyetini anlamak için temiz nasiyesine, şefkatle bakan gözlerine bir nazar atfetmek kâfidir sanırım. Yüksek mahkemenizden rica ederim. Sanık mevkisinde bulunan müvekkilime dikkatle bakınız. Kendisine isnad edilen bunca suç, bu masum, bu temiz, bu açık çehreden memul edilebilir mi? Hayır. Edilemez!"

Avukat heyecanla konuşuyordu. Bu konuşması bir saat sürdü. Konuşurken sesini bir alçaltıp bir yükselterek arp telleri gibi titretiyor, bir hızlanıp bir yavaşlıyordu. Ama bütün çabası boşa gitmişti. Sözleri ne yargıçlarda ne dinleyicilerde olumlu bir etki yaptı. Nasıl olsa Zengo'yu kurtaramayacağını bilen avukat, hiç olmazsa sanıktan aldığı parayı hak etmek için konuşmuştu.

Yalnız bir kişi, avukatın konuşmalarından büyük üzüntü duymuştu. Ağlıyordu. Bu adam Zengo'ydu. Alnındaki fincan iriliğindeki gözü yaşarmıştı. Avukatına bakarken gülümsemeye çalışıyordu. Mahkeme, karar için bir ay geriye atıldı.

Zengo salondan çıkınca avukatının elini öptü. Bütün hayatında kendisine "iyi" diyen tek kişi bu avukattı.

Hapisaneden avukatına beşbin lira daha gönderdi. Daha önce de çok para vermişti.

-Helal olsun, böyle avukata helal olsun... diyordu.

Yargıç kararını bildirdi: İdam... Zengo, avukatına bakıp gülümsüyordu. Hapisaneden avukatına beşbin lira daha gönderdi.

Karar Yargıtay'dan geldi: İdam onaylanmıştı.

Zengo,

-Helal olsun, böyle avukata helal olsun... diyordu.

İdam kararı Meclis'te de onaylandı. Zengo gülüyordu, sevinçliydi. Zengo bütün parasını avukata bıraktı.

İdam sehпасına götürülmek için hüccresinden alınırken Zengo,

-Helal olsun, böyle avukata helal olsun... diye söyleniyor, gülümsüyordu." (Nesin, 2018, ss. 81-86).

Cüceloğlu'nun (1992, s. 111) da vurguladığı gibi, "sevgi eksikliği her zaman bir Zengo yaratmaz, ama dünyaya küskün, kendini değersiz bulan, kendini ve insanları sevmeyen kişiler ortaya çıkarır."

Bireyin çocukluğunda sık sık sevgi eksikliği yaşaması kendisine değer vermesini engelleyen en önemli yaşam deneyimlerinden birisidir. Çocuk, anne babasının tutumu nedeniyle açık ya da örtük bir reddedilme yaşarsa, sevilmediği düşüncesine kapılır. Açıkça ihmal edilme, düşmanlık, fiziksel şiddet, anne babanın ilgisizliği ve soğukluğu gibi nedenlerle reddedilme duygusu yaşayan çocuğun bundan çıkaracağı tek bir sonuç vardır: "Ben değersizim" (Hasanoğlu, 2013). Yaşadıklarından hareketle değersiz olduğu sonucuna varan kişinin anlamlı bir yaşam sürmesi son derece zor olduğu gibi, kendi dünyasına ve başkalarının dünyasına olumlu anlamda katabileceği herhangi bir şey de yoktur. Çünkü O, neredeyse tüm enerjisini değersizlik duygusuyla baş edebilmek için harcayacaktır. Üstelik bu durum, kişinin kendinden ve herkesten nefret ettiği, kendine ve başkalarına zarar verebileceği bir süreci de tetikleyebilir.

Zengo'nun "bütün insanları öldürüp, bu koca yeryüzünde bir başına rahatça yaşamak istiyor" oluşu insanların aynalarına kendisiyle ilgili yansıyan görüntülerin baş edilebilir olmaktan çıktığını göstermektedir. Belli ki, ruhunda açılan yaralar o kadar derindir ki en yakınındaki kişiler de dâhil olmak üzere acılarının kaynağı olduğunu düşündüğü kim varsa öldürerek kendisine yaşattıklarından dolayı onlardan intikam almayı düşlemektedir. Ancak böylesi bir intikamdan sonra huzura kavuşabileceğini, aynasından benliğini incitecek bir görüntünün yansıyabileceği hiç kimsenin kalmadığı insansız bir dünyada çok daha mutlu olacağını hayal etmektedir.

Bir kişinin bütün insanları öldürmek isteyecek kadar kin, nefret ve öfke duygularıyla dolması durup dururken olan bir şey değildir. Bu kadar büyük bir duygu yoğunluğu ancak uzun yaşanmışlıkların sonucunda ortaya çıkar. Bu yaşanmışlıkta muhtemelen aşağılanma, horlanma, hakaret, küçük görülme, şiddet, ihmal, yok sayılma ve her şeyden önemlisi sevgisizlik vardır.

Bir psikiyatrist olan Hollis (2020, ss. 62-63), çocuklarının ihtiyaçlarına duyarsız bir ebeveyn tarafından büyütülen bir kadının kendisine; "Hiçbir zaman sevilmedim. Bunun sevilmeğe değer biri olmadığımın kaynaklandığına inandım hep" dediğini belirtmektedir. O da diğer çocuklar gibi kendisine davranılma biçimini kendisinden kaynaklı bir gerçeklik olarak içselleştirme hatasına düşmektedir. Sevilmeğe değer biri olmadığı düşüncesinin anne babasının hatalı tutumları sonucu oluşabileceğini düşünmemekte ve kendini suçlamaktadır. Sonuçta hep aynı kısır döngü yaşamaktadır: "Annem babam benim değersiz olduğumu düşünmekteler. Öyleyse ben değersiz birisiyim."

En yakınları tarafından aşağılanan, horlanan, dalga geçilen, hakarete uğrayan ve cesaret kırıcı eleştirilerle küçümsenen bir çocuğun, süreç içerisinde kendinden utanan bir bireye dönüşmesi kaçınılmazdır. Çocuk doğrudan ya da dolaylı olarak tembel, aptal, beyinsiz, çirkin, terbiyesiz, şişko gibi kişiliği ya da fiziksel özellikleriyle ilgili olumsuz değerlendirmelere maruz kalırsa, kimliğinin olgunlaşabilmesi mümkün olmaz (Hasanoğlu, 2013).

Anne çocuk ilişkisi o kadar önemlidir ki bu ilişkide yaşanan aksaklıklar çocuğun tüm geleceğini etkileyecek sonuçlara yol açabilmektedir. Nitekim suçlular üzerinde araştırma yapan John Bowlby, şiddetin kökeninin, erken çocukluk döneminde annenin çocuğun duygularına karşılık vermekte, çocuğa sevgi ve şefkat göstermekte yetersiz kalmasına dayandığı sonucuna varmıştır (Kaya, 2019). Miller (2003, s. 214) "Çocukken saygı ve ilgi görüp de büyüdüğü zaman insanların canlarına kastetme ihtiyacı duyan bir kimseye şu ana kadar rastlamadım" diyerek çok önemli bir gerçeğe dikkat çekmektedir. Zaten insan öldürme gibi barbarca bir eylem gerçekleştirenlerin hayatlarında çocukluktan itibaren yanlış giden bir şeylerin olduğu kesindir.

Beyin yapısının temeli çocukluğun ilk dört yılı içinde oluşur. Bu yıllar ve sonrasında çocuğa kaş çatma, ses yükseltme, kızgın bakma gibi ne yazık ki pek çok ailenin günlük rutini olan kimi tavırlar sergilemenin, çocuğun beyin yapısını kalıcı olarak değiştirdiği kanıtlanmıştır. Sevgi ihtiyacı karşılanan, onaylanan ve olumlu yaklaşılacak küçük bir çocukla kendisine kaş çatılan bir çocuğun beyin yapısı arasında fark vardır (Kaya, 2019).

Baldwin ve arkadaşlarının (1990; Akt. Taylor, Peplau ve Sears, 2007) Katolik öğrenciler üzerinde yaptıkları ilginç bir araştırmada, öğrencilere ya Papa'nın ya da tanımadıkları bir kişinin çatık kaşlı fotoğrafları gösterildi. Sonrasında öğrencilerden sahip oldukları bazı özellikleri yazmaları istendi. Papa'nın çatık kaşlı fotoğrafını gören kilise devamlısı Katoliklerin, kendilerini hem Papa'nın aynı fotoğrafını gören kilise devamlısı olmayan Katoliklerden hem de tanımadıkları bir başkasının çatık kaşlı fotoğrafını görenlerden daha eleştirel değerlendirdikleri ortaya çıktı. Araştırmadan çıkan sonuca göre, çatık kaşlı Papa fotoğrafı kilise devamlısı Katolik öğrencilerin benlik imgelerini sarsmak için yeterli olmuştur.

Çatık kaşlı Papa fotoğrafının kilise devamlısı Katolik öğrencileri hem kilise devamlısı olmayan Katoliklerden hem de tanımadıkları bir başkasının çatık kaşlı fotoğrafını görenlerden daha fazla etkilemesi, bu öğrencilerin Papa'ya diğer öğrencilerden daha fazla değer verdiklerinin bir göstergesidir. Değer verilen insanın çatık kaşlı bir fotoğrafı bile benlik imgesini sarsıyorsa bu insanın gerçek hayattaki olumsuz tavırlarının benlik imgesini nasıl etkilediğini tahmin etmek zor olmasa gerek.

Bir çocuğun ebeveynlerinden en çok ihtiyaç duyduğu şey sevgidir. Sevgiye ek olarak, şefkat, dikkat, ilgi, korunma, yakınlık ve iletişim kurma gibi ihtiyaçları karşılandığı takdirde, bedeni hayatı boyunca bu iyi anıları taşır ve sonra yetişkin bir birey olarak aynı sevgiyi kendi çocuklarına

aktarabilir. Aksi takdirde, çocuk ömrü boyunca bu hayati ihtiyaçlarının doyurulmasına dair bir özlemle yaşamak zorunda kalır (Miller, 2014; Akt. Kaya, 2019).

Bebeğin kendini sevmeye başlaması, kendisini kucağına aldığı anda “annesinin gözlerindeki parıltıyı” görmesiyle başlar. Annenin bebeğiyle ilgilenirken ona sevgi ve şefkatle sarılması, göz teması kurması, gülümsemesi, okşaması, sevecen bir ses tonuyla konuşması, bebekte algılandığı ve varlığının kabul gördüğü hissini oluşmasına, bunların eksik kalması ise sağlıklı bir benlik oluşumunda problem yaşamaya neden olur (Hasanoğlu, 2013).

Dünyaya alabildiğine aciz ve çaresiz bir biçimde gelen bebeğin, hayata tutunabilmesi için annesinin gözlerindeki parıltıyı görmeye şiddetle ihtiyacı vardır. Dolayısıyla annelerin çocuklarına yapabilecekleri en büyük iyilik sevgilerinin en önemli göstergesi olan gözlerindeki bu parıltıyı onlardan esirgememeleridir. Çocuk için sevgi, yediği ekmek, içtiği su, teneffüs ettiği hava kadar temel bir gereksinimdir. Üstelik sevgi çocuğun sadece psikolojik varlığını devam ettirebilmesi açısından değil biyolojik varlığını devam ettirebilmesi açısından da gereklidir. Temel ihtiyaçları karşılanmasına rağmen sevgi ihtiyaçları karşılanmadığı için ölen çocuklar vardır. Sevgisiz büyüyen bir çocuğun biyolojik varlığı devam etse bile psikolojik varlığı büyük hasar alır. Böyle birisinin sağlıklı bir kişilik geliştirmesi ve hayatın zorluklarının üstesinden gelmesi güçtür. Dolayısıyla, bir çocuğun başına gelebilecek en büyük felaket, sevgi ihtiyacının karşılanmadığı bir aile ortamında büyümesidir. Böylesi bir ortamda büyüyen bir çocuk, anne babasına hal diliyle adeta “yalvarıyorum size, ne olur beni sevin, sevginize ihtiyacım var, sevginiz olmazsa yaşayamam” diye feryat etmektedir. Fakat gelin görün ki, meselenin ciddiyetini kavrayamamış bazı anne babalar ne yazık ki bu feryadı ya duymamakta ya da duymazdan gelmektedir.

Her Çocuk Özeldir (Yerdeki Yıldızlar) isimli 2007 Hint yapımı filmde Ishaan Awasthi isimli çocuk, okul başarısızlığı bir tür öğrenme güçlüğü olan disleksi kaynaklı olmasına rağmen babası tarafından cezalandırma amacıyla zorla bir yatılı okula kaydedilir. Aradan biraz zaman geçince baba oğlunu ziyarete gider. Ziyaret sırasında, oğlu Ishaan’la okula başladığından itibaren yakından ilgilenen ve onun probleminin ne olduğunu tespit edip ona yardımcı olmaya çalışan resim öğretmeni Ram Shankar Nikumbh’la görüşür. Öğretmene, çocuğuyla ilgilenmediğini düşünmesin diye eşiyile birlikte internette disleksiyle ilgili her şeyi okuduklarını söyler. Aslında çocuğunun rahatsızlığı hakkında bir şeyler okuduğunu söyleyerek ilgili bir baba portresi çizmeye çalışmakta ve çocuğuna karşı sorumluluklarını yerine getirdiğini ima etmektedir. Bunun üzerine öğretmen; “İlgi çok önemlidir. İyileştirme gücüne sahiptir. Acıya merhem olur. Çocuk ilgilenilmeyi ister. Kucaklamak, sevdiğinizi göstermek için yanağına kondurduğunuz bir öpücük. Oğlum seni seviyorum diyebilmek... Korktuğu zaman size sığınabilmesi... Kaydığı zaman, düştüğü zaman sizi yanında bulabilmesi. Güven verici. İlgilenmek. İlgilenmek budur değil mi?..” Duyduklarıyla birlikte yüzüne yansıdığı kadarıyla yoğun bir mahcubiyet duygusu yaşayan baba, kalkıp gideceği sırada öğretmen her ebeveynin ve eğitimcinin üzerinde ciddi ciddi düşünmesi gereken aşağıdaki sözleri söyler; “Peki internette Solomon Adaları’yla ilgili yazılanları da okudunuz mu? Solomon Adaları’nda yerli halk ormanın bir bölümünü tarımda kullanmak istediklerinde ağaçları kesmezlermiş. Onun yerine ağaçların etrafını sarıp, bağırarak sövüp sayarlar ve lanet okurlarınmış. Birkaç güne kalmadan ağacın yaprakları solar, kuruyup büzülür ve kendi kendine ölüp gidermiş.”

Çocuk ne kadar küçükse sevgiye ve onaya ihtiyacı da o kadar fazladır. Bunların karşılanmadığını hissettiği durumlarda derinden yaralanır. Travma geçirmiş biri, artık travma öncesindeki kişi değildir; çünkü travmaya neden olan şey bütünüyle ortadan kalkmış olsa bile, kişi ona travma yaşatmış durumu yeniden yaşamaktan o kadar korkar ki yıllar sonra bile ona o durumu hatırlatan her şeye karşı çoğu kişinin anlamakta zorlanacağı ve abartılı bulacağı tepkiler verir. Benliğinin onaylanmasına derinden ihtiyaç duyduğu bir dönemde çocuğa bu onaylanmayı yaşatamazsak, bu, çocuk için benlik travmasına yol açar ve çocuk travmanın derinliği nispetinde başkalarıyla ilişkilerinde de benlik yaralanması yaşamaya açık hale gelir (Kaya, 2019).

Zengo’nun yaşadığı zorluğu anlayabilmek için hikâyeye yeniden dönmekte ve görünüşünün anlatıldığı bölümü hatırlamakta fayda vardır: “Zengo’yu görüp de korkmamak olanaksızdı. Boyu iki

metreyi aşkındı. Elleri kürek kadar iriydi. Ya hele yüzü... Doğduğu zaman, katır başlı bir çocuk doğdu diye bütün köylü şaşırmişti. Bu baş yalnız katır başına da benzemiyordu; biraz katır, biraz domuz, biraz manda... Şaşılması bir baş. Bütün hayvanlara benziyor, yalnız insana benzemiyordu. Anasının bu çocuğa bir aydan gebe kaldığını söyleyenler bile vardı.

Zengo büyüdükçe daha korkunçlaştı. Tepegözdü. Fincan iriliğindeki iki gözünün biri alnında, biri de yan aşağıdaydı. İri burnu, suratına saplanmış bir bıçağın sapı gibi duruyordu. Yampiri, kocaman ağzı vardı. Çiğ pirzola gibi alt dudağı sarkık, iri dişleri de görünürdü. Bütün yüzü kıllarla kaplıydı."

Yakın çevrelerinin ve toplumun sevgilerini esirgediği bu kişileri çok zorlu bir gelecek beklemektedir. Görünüşlerinde herhangi bir anormallik olmayan *normal* çocuklar bile sevgiye, şefkate, onaylanmaya ihtiyaç duyarlarken, Zengo gibi anormal düzeyde farklı bir görünüşle dünyaya gelenler, bu tür şeylere daha fazla ihtiyaç duyarlar. Ama ne yazık ki insanların çirkin olarak kodladıkları kişilerle kurmuş oldukları ilişki biçimi, çoğu zaman bu kişiler için büyük bir eziyete ve zulme dönüşebilmektedir. Bu kişiler aynaya baktıklarında zaten kabullenmekte zorluk çektikleri, belki utandıkları, sıkıldıkları, kimseye göstermek istemedikleri bir görüntüyle karşılaşmaktadırlar. Çevrenin desteği olmaksızın yalnız başlarına bu zorlukların üstesinden gelmeleri neredeyse imkânsız olan bu kişiler, başta yakın çevreleri olmak üzere toplumun aynasında da benzer şeyler görürlerse sağlıklı bir benlik geliştiremezler. Sonuçta *aynalara* düşman kişilere dönüşürler ve ellerine geçen ilk fırsatta *aynaları* yok etmekten çekinmezler. Psikolojik dünyaları kırılğan olduğu için daha kompleksli ve alıngan olurlar. İnsanlara ve hayata aslında herkese ve her şeye karşı kin, öfke ve nefret doludurlar. Büyük acılar çekerler. Farklılıklarından ötürü isyan ederler. Bazıları içlerine kapanır, hayata küser, kimseyle karşılaşmamak için kendilerini toplumun dışına iter, bazıları da, Zengo örneğinde olduğu gibi, içlerinde biriktirmiş oldukları yıkıcı duyguların etkisiyle kontrolden çıkıp vahşete varan saldırganca davranışlar sergilerler. Saldırganca davranışlar sergileyerek sevgilerini, şefkatlerini, ilgilerini esirgeyen; belki korkan, çekinen, yüzlerine bakmayan, gördüklerinde yollarını değiştiren insanlardan, bir türlü kabullenemedikleri görünüşlerinin intikamını almaktadırlar.

Sevgi için doğarız (Szalavitz ve Perry, 2020, ss. 42-43) isimli kitapta Zengo'ya göre çok daha küçük bir anormalliğin bile kişinin psikolojisini ne kadar zorladığı çok güzel anlatılmaktadır:

"Ancak, Jeremy'ninki gibi bir doğum lekesiyle, paylaşılan gülüşler ve göz temasından alınan haz sekteye uğrayabilir. Çünkü yüzü çoğu insanın kataloğunda kayıtlı tanıdık ve güvenilir yüzlerden o kadar farklıdır ki ona korku, dehşet ve tiksintiyle bakmaları olasıdır. İnsanlar yüzünde özü olan bir bebekle karşılaştıklarında genellikle uygun bir tavır takınmaya çalışırlar ancak ilk tepkilerini gizlemeleri zordur; dolayısıyla bebekle aralarında karşılıklı bir gülüşme yaşanmaz. İçten bir gülüş yerine zoraki ve yapmacık bir sırtış sergilerler. Çocuğun beyni bu aldatıcı ya da zoraki duygu işaretini algılar. Tıpkı çocukluğunda geçirdiği operasyon yüzünden yüzünde şekil bozukluğu oluşan yazar Lucy Grealy'nin dediği gibi: "Paranoyanın dilinden anlar olmuştum: Duyduğum her fısıltı görünüşümle ilgili, her şakaysa benimle ilgiliydi... Ben yüzümden ibarettim, çirkinliğin ta kendisiydim ben."

Zengo gibi kişiler, bazen toplumun aşağılama ve horlmasına bazen de dışlamasına maruz kalırlar. Dışlama çok daha yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir:

"Eğer bir cezalandırma yöntemi olarak suçlunun serbest bırakılması ama toplum üyelerinin onun yüzüne bile bakmaması ve onu tümüyle dışlaması gibi bir yol keşfedilmiş olsaydı ve bu fiziksel olarak da mümkün kılınsaydı, bu yöntemden daha zalimce bir cezalandırma olamazdı. Bir odaya girdiğimizde kimse dönüp bakmasa, sorduğumuzda yanıtlaması, yapıp ettiklerimizle ilgilenmese, herkes bizi tamamen görmezden gelse ve bize aslında orada yokmuşuz gibi muamele edecek olsa, çok geçmeden içimizde büyük bir öfke ve ümitsizlik uyanır; bedensel işkencenin en zalimi ancak geçirebilir bunun acısını" (De Botton, 2005, s. 19).

Nasıl güldüğünü bilmeyecek kadar sevgisiz bir ortamda büyüyen Zengo, en büyük değişimi mahkeme salonunda duyduklarından sonra yaşamıştır. Bütün hayatı boyunca kendisine iyi diyen bir

kişinin bile olmadığı bir dünyada, avukatın savunmasını yaparken söylediği aşağıdaki sözler, Zengo'nun kendisine olan bakış açısını değiştirmiştir: "... Onun masumiyetini anlamak için temiz nasiyesine, şefkatle bakan gözlerine bir nazar atfetmek kâfidir sanırım... Kendisine isnat edilen bunca suç, bu masum, bu temiz, bu açık çehreden memul edilebilir mi? Hayır. Edilemez!"

İnsanlardan onları öldürmenin dışında bir şey düşünemeyecek kadar nefret eden ve çok sayıda insanı gözünü bile kırpmadan öldüren Zengo'nun, kendisiyle ilgili yaptığı olumlu değerlendirmelerden sonra avukatın yani bir insanın elini öpmesi, savunmadan hemen sonra başlamak üzere idama götürüldüğü ana kadar aralıklarla "Helal olsun, böyle avukata helal olsun..." demesi, mal varlığının hepsini avukata bırakması, iyi bir insan olduğunu duymaya ne kadar aç olduğunu göstermektedir. Bu açlık o kadar şiddetlidir ki sebep olduğunu düşündüğü kim varsa hepsini yok etmesine neden olmuştur. İyi olduğunu bir defa duymak bile Zengo'yu bu kadar değiştirebilmişse bu açlığın daha önceden doyurulması durumunda muhtemelen kendisiyle daha barışık birisi olacak, insanlardan nefret etmeyecek ve o kadar insanı öldürmeyecekti.

Sonuç

Her kuramın terminolojisinde öne çıkan bazı kavramlar vardır. Bir kuramın anlaşılması o kuramın öne çıkardığı kavramların anlaşılmasına bağlıdır. Benlik de sembolik etkileşim kuramının anahtar kavramlarından birisidir. Sembolik etkileşim kuramının önemli düşünürlerinden olan Mead ve Cooley, benlik kavramının sosyolojik bir perspektiften anlaşılabilmesi için yoğun bir çaba harcamışlardır. Bu iki düşünür benliğin doğuştan gelen bir özellik olmadığını, toplumsal etkileşimin bir ürünü olduğunu göstermeye çalışmışlardır.

Benliğin oluşumunda başta kişinin hayatı boyunca yoğun bir etkileşim yaşadığı anne baba, kardeşler, arkadaşlar, akrabalar, öğretmenler olmak üzere pek çok kişinin etkisi vardır. Çocukluktan itibaren yaşananlar farklı düzeylerde de olsa benlik üzerinde bir iz bırakır. Benliğin bu izlerin toplamı olduğu söylenebilir. Bu izlerin bazıları yeni yaşantılarla pekişir, bazıları ise silinir. Fakat bazılarının silinmesi hiç de kolay değildir. Çünkü kişinin çocukluğundan itibaren aldığı olumlu ya da olumsuz mesajlarda bir tutarlılık varsa ve bunun sonucunda benliği önemli ölçüde şekillenmişse aksi yönde gelen mesajlar dikkate alınmazlar. Alınsalar bile benliği değiştirecek kadar etkili olamazlar. Üstelik yaşananlar benliğin süzgecinden geçirilerek değerlendirildiği için olumsuz benlik tasarımına sahip birisinin benliğiyle tutarlı hale getirebilmek adına olayları yanlış değerlendirme ihtimali de vardır.

Benlik ile davranışlar arasında bir tutarlılık vardır. İnsanlar her zaman farkında olmasalar da benlikleri doğrultusunda hareket ederler. Çünkü benlik davranışların yönünü belirleyen güçlü bir kılavuzdur. Kendisini aptal olarak algılayan birisinin zeki olarak algılayan birisi gibi davranmasını beklemek çok gerçekçi değildir. Fakat kişinin kendisini aptal ya da zeki olarak algılaması çoğu zaman zekâ seviyesi ile ilgili objektif verilere değil daha çok çevresindekilerin tutum ve davranışlarına dayanmaktadır.

İnsanlar hayatlarının her döneminde diğerlerinin onayına ihtiyaç duysalar da benliğin oluşumunda kritik bir öneme sahip olan çocukluk yıllarında bu ihtiyaç çok daha yoğun hissedilir. Çocukluklarında yeterince değer görmeyen, ihmal edilen, hakarete uğrayan, yerli yersiz eleştirilen, alay edilen, istekleri ve ihtiyaçları dikkate alınmayan, şiddete maruz kalan çocuklar, kendilerinde bir anormallik olduğu ve varlıklarının onaylanmadığı sonucuna varırlar. Bu sonuca varan kişiler *onaylanma açlığı* çekerler. Yetişkinliklerinde kendi kişiliklerini ayaklar altına alma pahasına bu açlığı gidermenin yollarını ararlar. Bu açlığı giderme arzuları zamanla kendileri olmalarının önündeki en büyük engele dönüşür. Onların bu özelliğini fark eden istismarcıların oyuncağı olurlar. Çocuğun kişiliğini ezdirmemesi, mutlu ve anlamlı bir yaşam sürmesi kendini sevmesine, değerli bir varlık olarak görmesine bağlıdır. Fakat çocuğun kendini sevmesi için öncelikli olarak anne babasının onu sevmesi gerekmektedir. Çocuğun kendini sevmesi derken elbette narsistik bir sevgiden söz etmiyorum. Çünkü kişinin kendinden nefret etmesi ne kadar patolojik sonuçlar doğurursa kendine narsistik bir sevgiyle bağlanması da o denli patolojik sonuçlar doğurur. Bu nedenle anne babaların çocuklarına yapabilecekleri en büyük iyilik onların olumlu bir benlik geliştirmelerine yardımcı

olmaktır. Bunun için de çocuğun, kelimenin en geniş anlamıyla, ihtiyaçlarına duyarlı bir aile ortamında büyümesi gerekmektedir. Olumlu benlik tasarımına sahip bir birey yetişkin yaşamda psikolojik açıdan daha doygun olur, insanlarla daha sağlıklı bir iletişim kurar ve diğerlerinin onayına da daha az ihtiyaç duyar.

Çocuğun anne babasının ilgisine, sevgisine, şefkatine şiddetle ihtiyaç duyduğu çocukluk yıllarında onların aynasına kendisi hakkında nefretlik görüntülerin yansımaları, büyük travmalar yaşamalarına neden olabilir. Bu travmanın da insani özelliklerini neredeyse bütünüyle kaybetmiş, düşünceleri ve duyguları zehirlenmiş, bu zehirin etkisiyle kendine ve başkalarına zarar vermekten çekinmeyen Zengo'lar doğurması her zaman ihtimal dâhilindedir.

Yazarların Katkı Oranı

Çalışma tek yazarlı olduğu için yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada çıkar çatışması oluşturacak herhangi bir husus yoktur.

Açıklamalar: Bu makalenin kısa bir özeti 12-14 Nisan 2019'da Antakya'da düzenlenen 5. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresinde sunulmuştur.

Kaynaklar

- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. Ankara: Aşina Kitaplar.
- Coser, L. A. (2008). *Sosyolojik düşüncenin ustaları* (Çev. H. Hülür, S. Toker, İ. Mazman). Ankara: De Ki Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1992). *Yeniden insan insana* (3. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- De Botton, A. (2005). *Statü endişesi* (Çev. A. S. Bayer). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Franzoi, S. L. (1996). *Social psychology*. London: Brown & Benchmark.
- Gelles, R. J. and Levine, A. (1995). *Sociology an introduction* (5. edition). New York: McGraw- Hill.
- Hasanoğlu, A. (2013). *İlişkilerin günlük hayatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hewitt, J. P. ve Shulman, D. (2019). *Benlik ve toplum* (Çev. B. Aktaş). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Hollis, J. (2020). *Yaşamın ikinci yarısında anlam arayışı* (Çev. K. Dalyan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hood, B. (2014). *Benlik yanılması* (Çev. E. Özdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kaya, N. (2019). *İyi aile yoktur* (5. baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Miller, A. (2003). *Başlangıçta eğitim vardı* (Çev. Ş. Baykan). İstanbul: Arion Yayınevi.
- Nesin, A. (2018). *Aferin* (22. baskı). İstanbul: Nesin Yayınevi.

- Poloma, M. M. (1993). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (Çev. H. Erbaş). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Ritzer, G. (2019). *Modern sosyoloji kuramları* (Çev. H. Hülür). Ankara: De ki Yayınları.
- Ritzer, G. and Stepnisky, J. (2019). *Çağdaş sosyoloji kuramları ve klasik kökleri* (Çev. I. E. Howison). Ankara: De ki Yayınları.
- Schaefer, R. T. (1995). *Sociology* (7. edition). Boston: McGraw- Hill.
- Szalavitz, M. ve Perry B. D. (2020). *Sevmek için doğarız* (3. baskı). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Tatar, M. (2018). Aziz Nesin'in "Bizim Hemşeri" isimli hikâyesinin sembolik etkileşim kuramı açısından değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1419-1433.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2007). *Sosyal psikoloji* (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- Thio, A. (1989). *Sociology an introduction*. New York: Harper & Row Publishers.
- Wallace, R. A. and Wolf, A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (Çev. M. R. Ayas, L. Elburus). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (7. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zanden, J. W. V. (1996). *Sociology the core* (4. edition). New York: McGraw-Hill.

Extended Abstract

Introduction

There are different ways of understanding a subject. One of these ways is the examination of literary texts such as poetry, stories, and novels. When these literary texts are examined, it is sometimes seen that an author expresses a universal reality with great knowledge. In this article, after giving information about the concept of self, which has an important place in the theory of symbolic interaction, the experiences of Zengo, the hero of the story "Helal Olsun" written by Aziz Nesin, are evaluated based on the concept of self.

Method

The method which used in this article is document analysis. Document analysis, which is one of the qualitative research methods, "contains the analysis of written materials containing information about the case or cases aimed to be researched" (Yıldırım and Şimşek, 2011). In this study, within the framework of this method, Aziz Nesin's story "Halal Olsun" was analyzed descriptively based on the self-concept

Conclusion, Discussion, and Recommendations

Some concepts are prominent in the terminology of each theory. Understanding a theory depends on understanding the concepts that the theory puts forward. The ego is one of the key concepts of symbolic interaction theory. George Herbert Mead and Charles Horton Cooley, who are important thinkers of the symbolic interaction theory, have made a great effort to understand the concept of ego from a sociological perspective. These two thinkers tried to show that the ego is not an innate feature, but a result of social interaction.

A man who is a social being, cannot live alone. It needs others by nature because loneliness is not something one can easily deal with. This feature compels him to mix within society and to continue his life among people. Throughout his life, he encounters many people in different social environments. Man is directly or indirectly the subject of various evaluations in these encounters. But he is not equally affected by every evaluation made about him. Although he is influenced by the evaluations made about him by people he has met once or rarely met and therefore did not have an important place in his life, this influence is never as much as the evaluations made by his parents, siblings, friends, teachers, relatives, and close friends. The younger the child, the greater the degree of influence. This situation shows the importance of the relationship of people who are above mentioned, with the child, and increases their responsibilities. It is a great chance for the child to grow up in a social environment where love and respect dominate, people value each other, and everyone works together to develop a healthy personality.

Adult people can revise others' assessments about themselves, and reject these assessments if they are not suitable for them. But this situation does not apply to children. It is almost impossible for children to reject the images reflected from the mirrors of their parents and close circles, which have a very important place in the formation of their ego, and form an independent self from what they see. Therefore, the most important factor that determines the direction of the ego is the type of relationship that the above-mentioned people establish with the child.

This situation imposes a great responsibility on the parents who spends a significant part of their time with the child. It is of great importance for parents to know that they are mirrors for their children and that the reflections from that mirror shape almost the entire future of the child, and that they pay attention to their behavior, and at the same time avoid situations and actions that are prone to misunderstanding. Otherwise, the child's self will inevitably be injured and he will have to deal with some psychological problems in the later parts of his life.

Most of the time, parents don't put their negative feelings and thoughts about their children into words directly and say, "You are stupid, retarded, useless, I hate you". Well, how do children understand feelings and thoughts that are not directly put into words? Children are more intelligent and sensitive beings than is thought; they are based on the relationship their parents have established with them, they can nearly accurately predict what they think about themselves and what kind of feelings they have.

Whatever self-image emerges from the mirror process, this situation has a certain impact on our personality and behavior. If we have a positive self-concept, we become self-confident, assertive, and happy people, while if we have a negative self-concept, we become shy, introverted, and unhappy (Thio, 1989).

The mirror process works in two ways. While others evaluate us, we do the same things for them. Our views about others affect how we interpret their impression of us. We don't care too much if someone we think is stupid considers us stupid (Thio, 1989). But if someone who is of value for us makes the same assessment, the result will be exactly terrible. This situation also shows why the child is very affected by the evaluations of his parents. Because the parents have a very special place in the personality of the child; they are infallible, they know best, whatever they say is true, they do not make mistakes, they are almost superhuman beings. That is why, the direct or indirect evaluations made by the parents, who have almost all the positive characteristics, are the truth in the eyes of the child.

Although people need the approval of others at every stage of their lives, this need is felt much more intensely during childhood, which has critical importance in the formation of the self. Children who are not valued enough, neglected, insulted, criticized, ridiculed, their wishes and needs are not taken into account, and exposed to violence, conclude that they have an abnormality and their existence is not approved. People who reach this conclusion need to approve. In their adulthood, they look for ways to satisfy this need at the expense of their personalities. Their desire to satisfy this need eventually turns into the biggest obstacle to being themselves. They are putty in someone's hands of abusers who realize this feature of them. The child's not crushing his personality and living a happy and meaningful life depend on loving himself and seeing himself as a valuable asset. But so that the child loves himself, his parents must first love him. When it's expressed the child's self-love, of course, it is not implemented talking about a narcissistic love. Because the more pathological results a person hates, the more pathological results he/she attaches to himself/herself with a narcissistic love. Therefore, the greatest favor that parents can do for their children is to help them develop a positive self. For this, the children, in the broadest sense of the word, need to grow up in a family environment that is sensitive to their needs. An individual with a positive self-design will be more psychologically satisfied in adult life, have a healthier relationship with people, and needless approval from others.

The reflection of hateful images about himself on the mirror of the child during his childhood years when he desperately needs the attention, love, and affection of his parents may cause him to experience great traumas. It is always possible that this trauma will give birth to Zengos who have almost completely lost their human characteristics, whose thoughts and feelings have been poisoned, and who do not hesitate to harm themselves and others under the influence of this poison. The story "Helal Olsun", written by Aziz Nesin, is of great importance in terms of showing how negative evaluations from a young age push a person to a negative self-design and this situation can turn him into a monster to kill many people. But this story also presents a good example of how even such a monstrous person, who has completely lost his love for humanity, takes on a completely different personality after the kind words he hears.